

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับความเชื่อ กับเรือนเสมรจังหวัดสุรินทร์*

พรรณพฤษภา จระ

หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จันทน์ จิระธน

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์เสมรได้อพยพเข้าสู่อีสานใต้ของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง หลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ ได้มีการพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผสมกลมกลืนกับหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ มีการวางผังชุมชนที่ตั้งถิ่นฐาน ปลูกเรือน ซึ่งบทความนี้จะศึกษาในส่วนของลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผังชุมชน เรือนรวมถึงความเชื่อและทิศกับการจัดพื้นที่ บทความนี้นำเสนอ “ข้อสังเกต” ที่ได้ระหว่างการสำรวจ การสัมภาษณ์และการสืบค้นเอกสาร จากการศึกษาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เสมรบ้านสวายจ๊ะ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีการวางผังชุมชนให้สอดคล้องกับทิศซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปแบบการวางผังชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อโด ยทิศตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งอยู่ในทิศที่ดี ปรากฏองค์ประกอบชุมชนที่สำคัญ คือ ศาลหลักบ้าน ทิศที่ไม่ได้อยู่ในทิศตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของป่าช้าในอดีต ในปัจจุบันเป็นวัดป่า สำหรับความเชื่อในระดับผังเรือน พบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับกรูกำเนิด มีความเชื่อในการติดผ้ายันต์ในตัวเรือน มีความเชื่อเรื่องทิศในการวางตัวเรือน มีความเชื่อเกี่ยวกับบันได มีความเชื่อเกี่ยวกับเสาเรือน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เสมรในประเทศกัมพูชา พื้นที่ภายในเรือนของทั้งสองกลุ่มมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วยพื้นที่โถง พื้นที่ห้องครัว พื้นที่ห้องน้ำ และพื้นที่ห้องนอน แต่พบบางเรือนที่มีห้องครัวและห้องน้ำอยู่นอกตัวเรือนหรือบริเวณใต้ถุนเรือน

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์เสมร | เรือนพื้นถิ่น | ความเชื่อ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ชุมชนและเรือนพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์เสมรในประเทศไทย : กรณีศึกษาบ้านสวายจ๊ะ จังหวัดสุรินทร์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Some Observations on Dwellings and Related Beliefs of Khmer people in Surin Province

Panpruksa Chara

Master of Architecture Program
Faculty of Architecture, Khonkaen University

Chantanee Chiranthanut

Faculty of Architecture, Khonkaen University

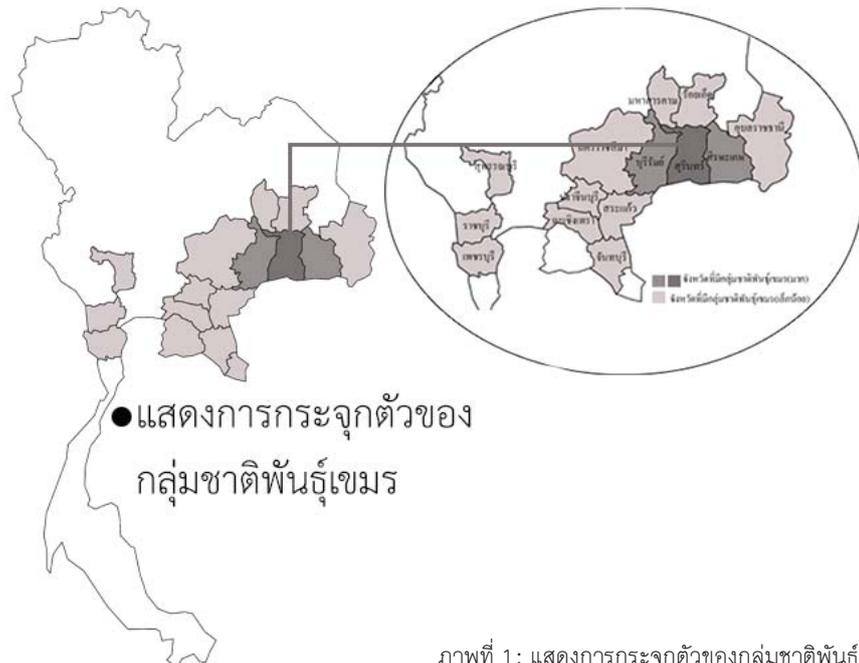
Abstract

In the past, Khmer ethnic people have continually migrated into the southern part of Northeastern Thailand, especially the province of Surin, built their dwellings, villages, and adapted their lifestyle to fit in with other ethnic groups in the area. This article looks at the physical aspects of the community, its layout, house-form, spatial arrangements, building orientations, and associated beliefs. Observations made from information gathered through field surveys, interviews, and documents are also discussed in this paper. From the study, it was found that the village layout of the Khmer ethnic community at Baan Sawaija in Mueang District of Surin Province, is associated with the cardinal axes which determines the orientation of the site plan. Northeast is believed to be an auspicious direction, and is therefore where the important element of the community, which is the main spirit house, is located. West is an inauspicious direction, and is where the cemetery was once located; at present however, the area has been turned into a forest temple. At the scale of individual houses, there are beliefs concerning birth, warding off evil spirits, house orientation, positions of posts and ladders. These beliefs derived from the beliefs of Khmer ethnic people in Cambodia. Spatial arrangements inside the houses of both places are divided into 4 areas: the hall, the kitchen, the toilet, and the sleeping area. In some cases, the kitchen and the toilet may be on either the upper or lower level of the house.

Keyword: Khmer ethnic group | Vernacular Architecture | Belief

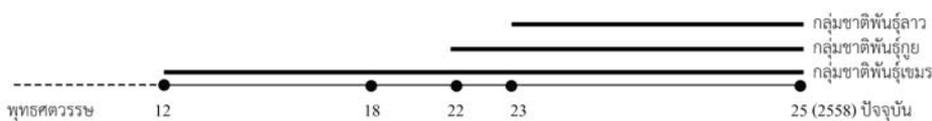
1. กล่าวนำ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยในพื้นที่อีสานตอนใต้มาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังมีอพยพเข้ามาในสมัยพระนคร (ราวพุทธศตวรรษที่ 17) และสมัยต่อมาเรื่อยมา เนื่องจากพื้นที่ไม่มีพรมแดนในอดีต ปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจำนวนราว 1,400,000 คน กระจายอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และมีบ้างเล็กน้อยที่จังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สระแก้ว ปราจีนบุรี จันทบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี และเพชรบุรี (Pol-ngam, 1995: 2) ซึ่งพบมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์เขมรนั้นมีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะในบริเวณอีสานใต้ มีความเป็นมาและได้มีการพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผสมกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาทำไร่ อาหารหลักของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร คือ ข้าวเจ้า ซึ่งไม่เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภาคอีสานที่รับประทานข้าวเหนียว ภาษาที่ใช้พูดคือ ภาษากลุ่มตระกูลมอญ-เขมร และภาษาไทย (Pol-ngam, 1995: 1-13)

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารของเสมอชัย พูลสุวรรณ (Poolswan, 2001: 34) ที่ว่าพื้นที่บริเวณเอเชียอาคเนย์แถบนี้ได้ถูกรอบครองโดยคนพื้นเมืองที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer linguistic family) เป็นหลัก อีกทั้งยังอพยพเข้ามาสมัยพระนคร (ราวพุทธศตวรรษที่ 17) เนื่องจากถูกเกณฑ์มาสร้างปราสาท สร้างเมือง และสร้างถนนจากนครธมไปตามเมือง และ

ปราสาทต่างๆ แรงงานที่ถูกเกณฑ์จึงตั้งหลักแหล่งอยู่รอบบริเวณปราสาทและชุมชนได้เชื่อมลงในพุทธศตวรรษที่ 18 ต่อมาประมาณศตวรรษที่ 22 กลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายกวยได้อพยพเข้ามา และประมาณศตวรรษที่ 23 กลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายลาวที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งลำน้ำโขงได้มีการติดต่อไปมาหาสู่กัน ลาวได้ส่งขุนนางมาปกครองบ้านเมืองต่างๆ ในจำนวนนี้รวมถึงเมืองศรีนครเตา คือ อำเภอรัตนบุรีในเขตจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบัน ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์กวย และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะตั้งถิ่นฐานบริเวณ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอปราสาท อำเภอสังขะ อำเภอกาบเชิง อำเภอบัวเชด อำเภอลำตวน อำเภอพนมดงรัก อำเภอศรีณรงค์ อำเภอเขวาสินรินทร์ บางส่วนของอำเภอท่าตูม อำเภอจอมพระ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอศีขรภูมิ และอำเภอสำโรงทาบ (Meekusol, 1999: 4715)

ภาพที่ 2: แสดงการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาเอกสารได้มีนักวิชาการหลายท่านศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยสุทธิศักดิ์ กองทรัพย์ (Kongsup, 1998, 1-68) ได้ศึกษาวิถีชีวิต วิถีความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โดยเฉพาะกลุ่มช่างในอีสานใต้ ได้แก่ช่างทอผ้า ช่างประเทียม (ช่างโลหะ เครื่องเงิน เครื่องทอง) ช่างสร้างปราสาท ช่างสร้างโบสถ์ ช่างปั้นหม้อ ช่างระแทะ (ช่างทำเกวียน) ช่างเขียนภาพฝาผนังโบสถ์ และช่างตีเหล็ก ช่างเหล่านี้ล้วนมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพบว่าช่างในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่ได้ทำการศึกษาวิจัยพบเพียงกลุ่มของช่างทอผ้า พบว่าในแต่ละเรือนมีพื้นที่สำหรับทอผ้า มัด และย้อม ส่วนภูมิจิต เรืองเดช, (Ruangdech, 2003) ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาบ้านสวายจิก ตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เกี่ยวกับความเชื่อและการนับถือผี คติความเชื่อ องค์ประกอบของพิธีกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่น ความสามัคคี ซึ่งพบว่าในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่ได้ทำการศึกษาวิจัยมีความเชื่อผสมผสานระหว่างผี พราหมณ์และพุทธ เห็นได้จากการมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ขณะเดียวกันยังคงมีกิจกรรมเข้าวัดทำบุญเป็นประจำ สำหรับการศึกษาประเด็นทางสถาปัตยกรรม แม้จะมีเอกสารจำนวนน้อยในประเด็นนี้ พบว่ามีการศึกษาในต่างประเทศและในประเทศไทยที่น่าสนใจคือ การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคติความเชื่อที่ส่งผลต่อการปลูกเรือนและสรุปรวบรวมลักษณะทั่วไปของเรือนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา โดยศรัณยา หล่อมณีนพรัตน์ (Luomaneenopparat, 2005: 1-95) อธิบายเรือนส่วนใหญ่จะยกพื้น หลังคาสูง ชายคาสั้น มีการแบ่งส่วนภายในตัวเรือนซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ห้องนอน พื้นที่โถงนั่งเล่นติดกับบันไดซึ่งมีระดับต่ำกว่าพื้นที่ห้องนอนเล็กน้อย พื้นที่ห้องน้ำ และพื้นที่ห้องครัวซึ่งอยู่ด้านหลังเรือนมีลักษณะต่ำกว่าพื้นเรือนของส่วนรับแขกแต่บางเรือนอาจอยู่

บริเวณใต้ถุน และพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรในกัมพูชามีความเชื่อเกี่ยวกับเรือน ไม่ว่าจะเป็นการวางตำแหน่งที่ตั้งเรือน การวางแนวสันหลังคา การนับจำนวนชั้นบันได การติดยันต์สีแดงเขียนค้ำมงคล บริเวณนอกไถ่ และการปลูกพืชพันธุ์ต่างๆรอบตัวเรือน สำหรับการศึกษาของเดชมรงค์ วนสันเทียะ (Wongsantiar, 2006: 1-146) ที่ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการก่อสร้างเรือนอีสานและรูปแบบเรือนเขมร-อีสาน พื้นที่ตำบลห้วยเหนือ อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าส่วนใหญ่เรือนจะมีความยาวด้านสกัด 3 ช่วงเสา ใต้ถุนโล่ง โดยสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนโถง ส่วนห้องนอน และส่วนครัว อีกทั้งยังพบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับเรือนที่น่าสนใจคือการนำใบบัวมาคลุมบริเวณหัวเสาในห้องนอนของพ่อแม่ การห้ามไม่ให้ใครเข้าก่อนได้รับอนุญาตซึ่งห้องนอนของพ่อแม่จะอยู่ในพื้นที่ในสุดของเรือน โดยรูปแบบเรือนมีลักษณะคล้ายกับเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว อาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบเรือนเขมรที่พบในพื้นที่ศรีสะเกษอาจเกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาวเขมรและลาวในพื้นที่

บทความนี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเป็นหลัก นำมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น รวมไปถึงศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการทำงานภาคสนามเบื้องต้นก่อนการเลือกพื้นที่ศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่มาก โดยศึกษาจากเอกสารพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อยู่ในตัวเมืองได้อพยพเพื่อหาที่ทำกินแห่งใหม่ในตำบลแสลงพันธุ์ ตำบลแกใหญ่ ตำบลสลักได และตำบลสวาย จากการลงพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล พบว่าตำบลแสลงพันธุ์ ตำบลแกใหญ่ ตำบลสลักได มีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดกับตัวเมืองสุรินทร์ ทำให้ความเป็นเมืองเข้าไปยังชุมชนมากกว่าส่วนตำบลสวายที่ตั้งอยู่ไกลกว่า อีกทั้งยังมีกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่สามารถให้ข้อมูลได้ จึงเลือกพื้นที่ของตำบลสวาย และบริเวณแรกที่ได้อพยพเข้ามาคือบริเวณหมู่บ้านสวายจ๊ะ จากการลงภาคสนามในพื้นที่เป้าหมายพบว่าชุมชนสวายจ๊ะมีประชากรมีเชื้อสายเขมรกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ การสื่อสารใช้ภาษาเขมรสำเนียงสุรินทร์เป็นหลัก แม้มีการรับวัฒนธรรมอื่นๆทั้งแบบโดยตรงและการรับผ่านสื่อต่างๆ ก็ยังคงมีความเข้มข้นของการรวมกลุ่มสูง ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าในกลุ่มที่มีความเข้มข้นของกลุ่มเขมรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยเช่นนี้ จะมีวิถีและระบบแนวคิดรวมไปถึงรูปแบบบ้านเรือนที่คงรักษาวัฒนธรรมเดิมก่อนพรมแดนแต่ละประเทศจะปิดกั้นหรือไม่

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

1. ศึกษาลักษณะรูปแบบผังชุมชน ผังเรือนของกลุ่มเขมรในจังหวัดสุรินทร์
2. ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ประเทศกัมพูชาจากการลงภาคสนามว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งในลักษณะข้อสังเกตบางประการ

3. วิธีการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เพื่อนำมาสรุปข้อมูลเบื้องต้นที่จะศึกษาและกำหนดทิศทางการศึกษา

2. รวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนาม ศึกษาชุมชนและเรือนในแหล่งพื้นที่ศึกษายานสวาย
จ๊ะ ตำบลสวาย จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 31 หลัง
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative analysis) ข้อมูลเรือน
ข้อมูลความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่ประเทศกัมพูชาเพื่อ
หาความเหมือนและต่างของข้อมูล
4. ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่กับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้
จากการวิเคราะห์ สรุปผล

4. ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา:

4.1 ภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านสวายจ๊ะมีเนื้อที่ประมาณ 3,691 ไร่ แบ่งเป็นที่ตั้งชุมชนมีเนื้อที่ 402 ไร่ และ
เป็นทุ่งนาอยู่ทางทิศใต้ของชุมชนมีเนื้อที่ประมาณ 3,289 ไร่ แบ่งพื้นที่ชุมชนออกเป็น 5 คุ่ม คือ คุ่ม
สวายจ๊ะ คุ่มสวาย คุ่มสวายกอง คุ่มปอยปริง คุ่มเกาะพะเนาว์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร
จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนกล่าวว่า คนในชุมชนอพยพจากในกำแพงเมืองสุรินทร์ได้มาตั้ง
ถิ่นฐานบริเวณบ้านสวายจ๊ะ เนื่องจากต้องการหาพื้นที่ทำการเกษตรแห่งใหม่ เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มี
ความอุดมสมบูรณ์จึงตั้งชุมชนบริเวณนี้ ซึ่งการเลือกที่ตั้งชุมชนยังสอดคล้องกับจากหลักฐานของชาว
จีนและราชวงศ์เหลียง ได้กล่าวไว้ว่า “คนในอาณาจักรพูนัน (อาณาจักรกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในอดีต)
หน้าตาน่าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมเสื้อผ้าและรองเท้าว ปลูกบ้านยกพื้นสูง มีการกีฬาชนไก่และ
ชนลูกกร มีการขายทอง เงินและผ้าไหม มีอาชีพเพาะปลูก มีแหล่งน้ำใช้ร่วมกัน มีการโกนหนวดและ
ผมในระหว่างการไว้ทุกข์ มีประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าบนภูเขา” (Pol-ngam, 1995: 21)
ซึ่งจะเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งน้ำและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนภูเขา ซึ่งชุมชน
บ้านสวายจ๊ะมีความเชื่อนี้เช่นกันเห็นได้จากพื้นที่ตั้งชุมชน มีแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่
หนองน้ำตาระวี หนองน้ำสวายจ๊ะ อีกทั้งยังพบที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้กับตำแหน่งภูเขาที่กลุ่มชาติพันธุ์เขมร
ประกอบพิธีบูชาเทพเจ้า นั่นก็คือเขาสวาย ซึ่งมีการทำพิธีในวันขึ้น 1 ค่ำของเดือน 5 ซึ่งเป็นวันขึ้นปี
ใหม่ทางจันทรคติ โดยลักษณะของเขาสวายจะมีลักษณะภูเขาเตี้ยๆ มี 3 ยอด ชาวบ้านเรียกว่า “พนม
กรอน (เขาคอก)” “พนมเปราะ (เขาชาย)” “พนมสร้อย (เขาหญิง)” คนในชุมชนจะพากันไปสักการะ
กราบไหว้ และไปนมัสการพระพุทธบาทจำลอง ประมาณวันที่ 14 ค่ำจะมีพิธีก่อเจดีย์ทราย มีพระมา
สวดมนต์ฉลองเจดีย์ทราย และมีการละเล่นต่างๆ ซึ่งจากคำบอกเล่า ในอดีตชุมชนสวายจ๊ะมีการขึ้น
เขาสวายตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน โดยชาวบ้านจะขึ้นไปสักการะ กราบไหว้และทำความสะอาดรอบๆพื้นที่

4.2 กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในชุมชนบ้านสวายจ๊ะ

กลุ่มแรกที่มาตั้งชุมชนเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีต้นมะม่วงขนาดใหญ่ประมาณ 2-3 คนโอบ มีมะม่วงชื่อพันธุ์ “สวายเจก” ขึ้นอยู่แถบนี้จำนวนมาก ซึ่งเป็นมะม่วงพันธุ์พื้นบ้าน ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปจากชุมชนแล้ว อีกทั้งมะม่วงในภาษาเขมร คือ “สวาย” คนในชุมชนจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าสวายจะตามชื่อของต้นไม้ โดยครอบครัวแรกที่มาบุกเบิกพื้นที่บริเวณนี้ คือ นายเลื้อ นายเลิศ และต่อมาก็มีการอพยพกันมาเรื่อยๆ (Polprom, Pompimon, 2009: 1) อีกทั้งยังมาจากประเทศกัมพูชา จากเมืองศรีโสพลในสมัยเขมรแดง ประมาณ พ.ศ. 2518 จากคำบอกเล่าของยายมณี พูนแสง (ลูกของผู้ที่อพยพมาจากประเทศกัมพูชา) ใช้เวลาในการเดินทางด้วยเกวียนประมาณ 1 เดือน มีการติดต่อค้าขายอยู่เรื่อยๆ แต่ปัจจุบันไม่ได้มีการติดต่อแล้ว จากฐานข้อมูลสำมะโนประชากรจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้ข้อมูลว่า ในปีพ.ศ. 2558 ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านสวายจ๊ะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือมีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและไทย ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 1,341 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 398 ครัวเรือน

4.3 สังคม และเศรษฐกิจ

ลักษณะสังคม มีโครงสร้างโดยทั่วไปเหมือนกับครอบครัวชาวไทย คือ เพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัว เพศชายเป็นผู้ทำงานเพื่อหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ส่วนเพศหญิงจะเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของกิจกรรมต่างๆภายในเรือน กลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะให้ความสำคัญหรือให้เกียรติแก่เพศชายในการดำเนินกิจกรรม หรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ซึ่งครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นแต่ในอดีตเป็นครอบครัวใหญ่อยู่ร่วมกันหลายครอบครัว การแต่งงานเพศชายจะต้องอยู่บ้านของฝ่ายหญิงเพราะเชื่อว่าเพศหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ (Pol-ngam, 1995: 11-12) และเพื่อเป็นแรงงานแก่ญาติฝ่ายหญิง พร้อมทั้งรับการอบรมและเรียนรู้ประสบการณ์ในการครองเรือนในครอบครัวต่อไป

ในส่วนเศรษฐกิจ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำนา โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นแหล่งน้ำหลัก มีพื้นที่เพาะปลูก 3,289 ไร่ และในการทำนานั้นนิยมดำนา ส่วนการทำนาหว่านก็มีบ้างแต่ไม่มากนัก ในการทำนาในอดีตนั้นชาวบ้านจะพึ่งตนเองสูง จะอาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ในปัจจุบันจะอาศัยแรงงานจากเครื่องไถนา เครื่องนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ และแรงงานจ้าง ซึ่งในการที่ชาวบ้านหันไปพึ่งพาเทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้เองก็ทำให้คนในชุมชนได้รับทั้งผลดีและผลเสียควบคู่กันไป ในการนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ผลดีก็คือ ประหยัดเวลาเพิ่มมากขึ้น ใช้แรงงานคนน้อยลง ผลเสียคือ จะทำให้คนในชุมชนมีต้นทุนเพิ่มมากขึ้น พันธุ์ข้าวที่ชาวบ้านปลูก คือ ข้าวเจ้าหอมมะลิ ข้าวที่ผลิตได้จะเก็บไว้บริโภคส่วนหนึ่ง แบ่งขายส่วนหนึ่ง และเก็บไว้เป็นพันธุ์ในปัดไปอีกส่วนหนึ่ง ส่วนอาชีพรองที่นอกจากการทำนา คือ อาชีพค้าขาย อาชีพทอผ้า อาชีพปลูกผักเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง ซึ่งก็พอทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการทำนา

ภาพที่ 5: แสดงพื้นที่เพาะปลูกและแหล่งน้ำในพื้นที่ศึกษา

4.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการวางผังชุมชน

การก่อตั้งชุมชนตั้งแต่อดีตมีความเชื่อในเรื่องของทิศ ซึ่งทิศกำหนดรูปแบบในการจัดการพื้นที่ และกำหนดตำแหน่งของส่วนต่างๆให้เป็นไปตามความเชื่อ จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีความเชื่อว่ามีทิศที่ดีและไม่ดี ซึ่งแยกได้ดังนี้

ทิศที่ดี

ทิศเหนือ (อิเจ็ง) : เป็นทิศที่ดี เป็นทิศที่อยู่อาศัย รวมถึงแหล่งน้ำหนองตาระวี

ทิศตะวันออก (อิเกิด) : เป็นทิศที่ดี เป็นทิศที่อยู่อาศัย

ทิศใต้ (อิตะโงง) : เป็นทิศที่ดี เป็นทิศที่นา แหล่งน้ำหนองสวายจ๊ะ วัดนารายบุรินทร์และในอดีตมีแหล่งน้ำกินในทิศนี้

ซึ่งจากคำบอกเล่า ทิศที่ดีที่สุด คือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นทิศของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้แก่ศาลหลักบ้าน

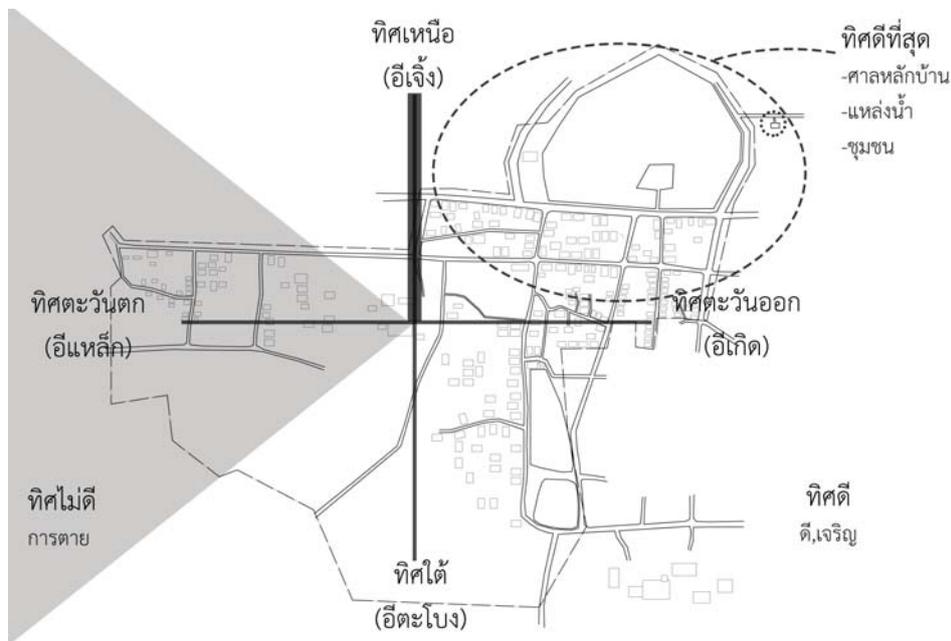
ทิศที่ไม่ดี

ทิศตะวันตก (อิเหล็ก) : เป็นทิศที่ไม่ดี ทิศของคนตาย ซึ่งในอดีตพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ของป่าช้า ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของวัดป่าเจริญผล

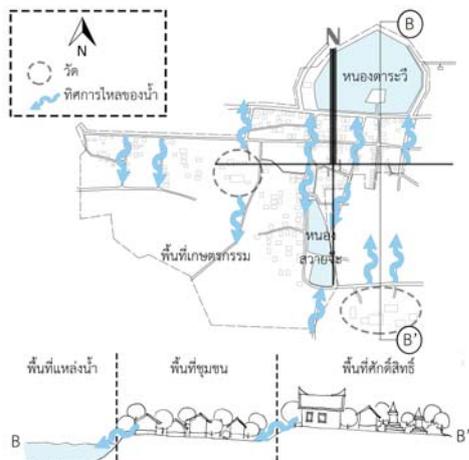
ถึงแม้วัดป่าเจริญผลจะอยู่ในทิศที่ไม่ดี อาจเป็นผลมาจากความศรัทธาต่อความเชื่อของคนในชุมชนลดลง จึงไม่มีพิธีกรรมฝังในป่าช้าแล้ว ทำให้พื้นที่เป็นเปลี่ยนเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่ใครก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่สามารถถือครองได้ เมื่อต้องการพื้นที่ในการสร้างวัดคนในชุมชนจึงสนับสนุน

พื้นที่บริเวณนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของยูคิโอะ ฮายาชิ (Hayachi, Ukio and Iarbtananon, Pinij, 2011: 392) ที่กล่าวการตั้งวัดป่า จะตั้งอยู่ไม่ห่างจากชุมชนมากนัก เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มาก่อน ทำให้คนในชุมชนไม่เข้าไปยังพื้นที่มากนัก ทำให้พื้นที่มีความเงียบสงบ เหมาะแก่การตั้งวัดป่า เพราะวัดป่าเป็นวัดเพื่อการวิปัสสนากรรมฐาน

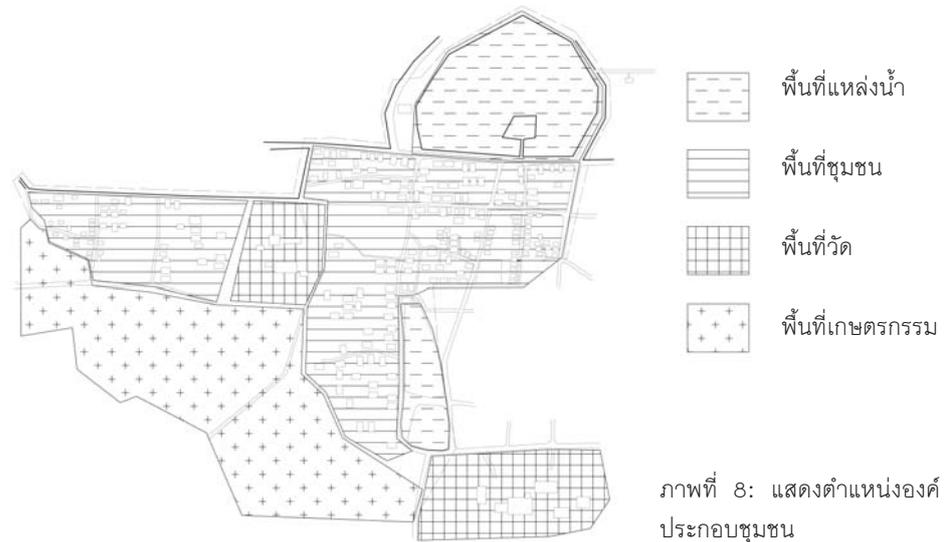
อีกทั้งชุมชนบ้านสวายจะมีการวางผังสอดคล้องกับทิศทางการไหลของน้ำ โดยชุมชนตั้งในที่ดอน พื้นที่เกษตรกรรมอยู่ในพื้นที่ต่ำกว่า เมื่อวิเคราะห์จากทิศทางการไหลของน้ำบนผิวดินเวลาฝนตกน้ำจะไหลจากวัดที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าลงสู่ชุมชน ชุมชนลงสู่พื้นที่หนองน้ำและพื้นที่เกษตรกรรมไว้สำหรับทำนา ทำสวนของชาวบ้าน (Hayachi, Ukio and Iarbtananon, Pinij, 2011: 392)

ภาพที่ 6: แสดงทิศตามความเชื่อของชุมชน

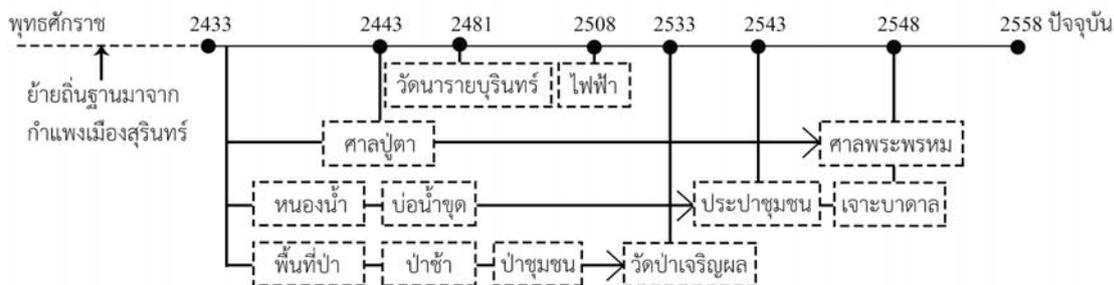
ภาพที่ 7: แสดงทิศทางการไหลของน้ำของชุมชนบ้านสวายชะ

จากการสัมภาษณ์นายประกอบ พร้อมพูน, เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557 ได้ข้อมูลว่าองค์ประกอบของชุมชนประกอบไปด้วย พื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประกอบไปด้วยวัดนารายบุรินทร์ วัดป่าเจริญผล ศาลหลักบ้าน ซึ่งวัดนารายบุรินทร์ได้สร้างหลังจากมีชุมชนประมาณ 40 ปี ในอดีตมีการนำเกลือฝึเชื่อว่าฝึที่ตีค้อยปกป้อง เมื่อมีคนตายนิยมเผาโดยนำไม้มาวางนำศพไว้ด้านบน และนำกระดูกที่เหลือไปไว้ในต้นไม้ที่ตายโดยเจาะเป็นโพรงนำกระดูกไว้ด้านใน

น้ำที่ใช้ในการอุปโภคตั้งแต่อดีตใช้น้ำจากหนองน้ำสวยจ๊ะและหนองน้ำตาระวี ต่อมาใช้น้ำจากบ่อน้ำขุดซึ่งใช้กันในกลุ่มเรือนประมาณ 5-6 หลัง ต่อมาใช้น้ำจากประปาชุมชนแต่เกิดปัญหาบ่อยครั้งจึงได้ยกเลิกไป ปัจจุบันใช้น้ำจากการเจาะน้ำบาดาลของแต่ละเรือน ส่วนน้ำที่ใช้ในการบริโภคมาจากน้ำฝนและน้ำบ่อ

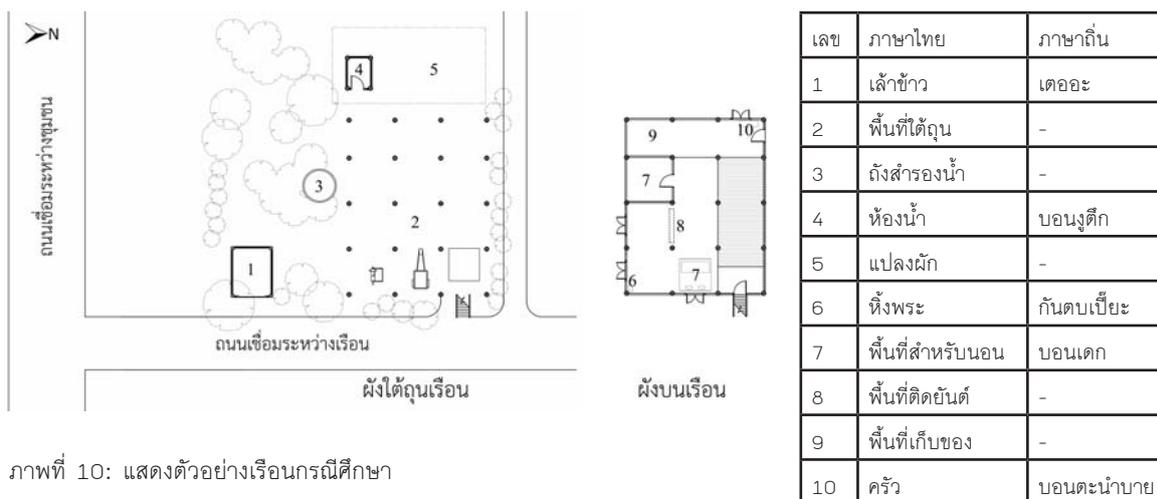
พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงศาลปู่ตาเป็นศาลพระพรหม ซึ่งยูคิโอะ ฮายาชิ (Hayachi, Ukio and Iarathananon, Pinij, 2011: 232) ได้กล่าวว่าการเสื่อมและศูนย์สลายไปของความเชื่อเรื่องผีปู่ตาในชุมชนเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการได้รับความนิยมนิยมมากขึ้นของพระพุทธศาสนา ซึ่งในชุมชนที่ศึกษาอาจได้รับวัฒนธรรมนี้เช่นกันทำให้พบว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษา วัฒนธรรมของสังคมเมืองที่มาจากสื่อ วัฒนธรรมของศาสนา การเข้ามาของระบบต่างๆ ประกอบไปด้วย ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบการปกครอง การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในแต่ละพื้นที่มีการปรับเปลี่ยนที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 9: แสดงพัฒนาการชุมชนตามช่วงเวลา

5. คุณลักษณะของผังเรือนและลักษณะเรือนเขมรในพื้นที่ศึกษา, บ้านสวายจ๊ะ จังหวัดสุรินทร์

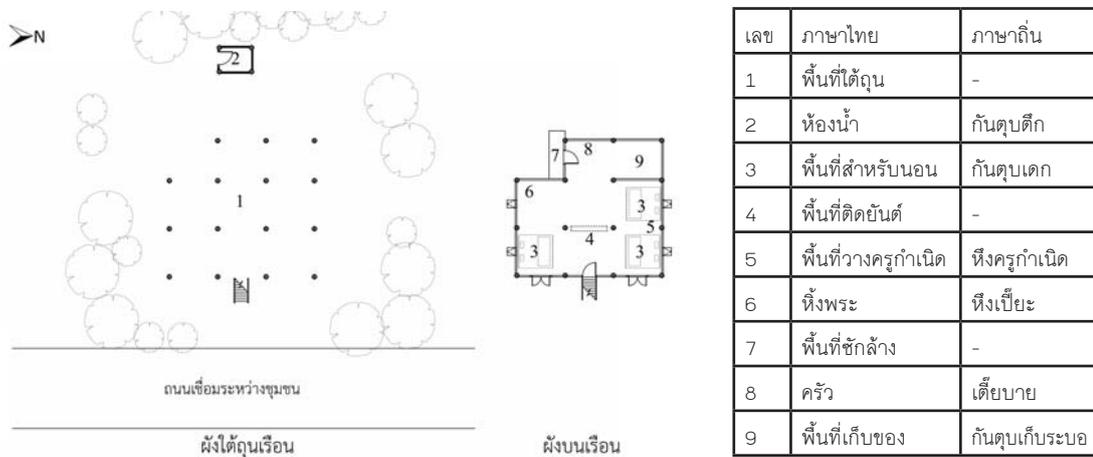
จากการสำรวจ เก็บข้อมูลและทำการศึกษาเรือนในชุมชนจำนวน 31 หลัง พบว่าอายุเรือนอยู่ระหว่าง 2 ปี ถึง 82 ปี พบทั้งเรือนไม้ทั้งหลังและเรือนปูนผสมเรือนไม้ สามารถจำแนกจากความยาวด้านสกัดได้ 2 กลุ่มคือ เรือนที่มีด้านสกัด 2 ช่วงเสา เรือนที่มีด้านสกัด 3 ช่วงเสา พบว่าเรือนที่มีอายุน้อยส่วนใหญ่เป็นเรือนที่มีด้านสกัด 2 ช่วงเสา เนื่องจากปัจจุบันครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมีการใช้พื้นที่น้อยลง ผังบริเวณเรือนมีองค์ประกอบหลัก คือ ตัวเรือน ห้องน้ำ ครุว เล้าข้าว และลานบ้าน ซึ่งบางเรือนที่อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติมีการใช้ลานบ้านรวมกัน สังเกตได้ว่าเรือนอายุน้อยจะมีการนำห้องน้ำและห้องครุวเข้าภายในเรือน ซึ่งห้องน้ำในอดีตจะใช้การขุดหลุมบริเวณหลังบ้าน เนื่องจากแต่ละหลังอยู่ห่างกันพอสมควรมีต้นไม้สำหรับบังสายตา

ภาพที่ 10: แสดงตัวอย่างเรือนกรณีศึกษา

6. คุณลักษณะของวงเวียนและลักษณะเรือนเขมรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

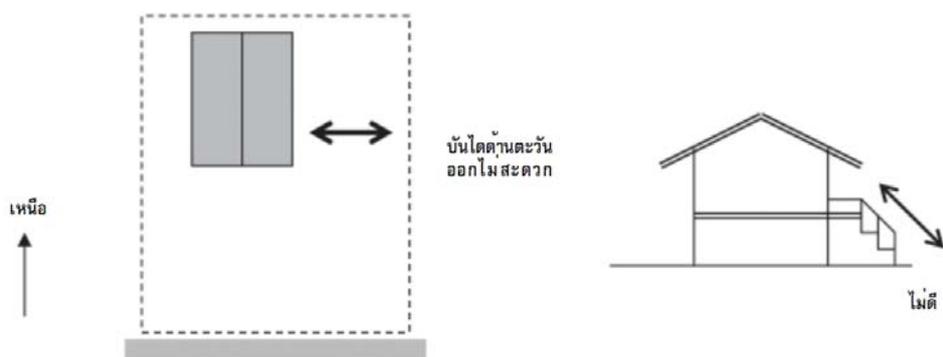
พื้นที่ลงภาคสนามชุมชนสำโรง เขตเมืองเสียบเรียบ ประเทศกัมพูชาระหว่างวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558 ซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งคล้ายกับพื้นที่กรณีศึกษาบ้านสวายจึะ พบว่าเรือนส่วนใหญ่มีความยาวด้านสกัด 2 ช่วงเสา มีการยกพื้นสูง มีชายคาสั้น มีการใช้วัสดุธรรมชาติทั้งส่วนโครงสร้างและส่วนประกอบของเรือน เรือนส่วนใหญ่เกาะกลุ่มตามแนวถนน อยู่กันแบบเครือญาติ กันพื้นที่ระหว่างเรือนด้วยแนวต้นไม้ พื้นที่ฝังพื้นเรือนประกอบด้วย พื้นนอน พื้นไม้คร้าว พื้นทิวางพระพุทธรูป พื้นทิวางครุฑำเนิต ซึ่งมีการใช้พื้นที่ซ้อนทับกันในบางกิจกรรม และส่วนใหญ่ห้องน้ำอยู่ด้านนอกตัวเรือน

ภาพที่ 11: แสดงตัวอย่างเรือนในพื้นที่ประเทศกัมพูชาจากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

7. ความเชื่อที่พบในเรือนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่ศึกษา และกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย

ตามความเชื่อเกี่ยวกับการวางตัวเรือน จากการสัมภาษณ์ นายประกอบ พร้อมพูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557 พบว่ามีความเชื่อว่าการวางเรือนขวางตะวันถือว่าเป็นมงคล จากการสำรวจและสัมภาษณ์พบว่า เรือนในชุมชนส่วนใหญ่มีการวางเรือนตามตะวัน และก็มีมีการวางเรือนขวางตะวันบางเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นเรือนที่สร้างใหม่ พื้นที่บังคับวางเรือนขวางตะวัน ซึ่งความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชาเชื่อว่า ถ้าหน้าเรือนหันทางทิศใต้ บ้านได้ขึ้นลงเรือนไม่ควรหันไปทางทิศตะวันตก ซึ่งสามารถสันนิษฐานขึ้นต้นว่า ทิศตะวันตกและทิศตะวันออกถ้าเป็นทางเข้าออกของเรือน อาจทำให้แสงแดดรบกวนสายตา และเมื่อฝนตกน้ำจากชายคาต้องไหลลงด้านนั้น ซึ่งระดับชายคาที่เตี้ยจะไม่สะดวกในการเดินผ่าน นอกจากนี้เรือนส่วนใหญ่หันด้านสกัดเป็นด้านหน้าเรือน ซึ่งทั้งสองพื้นที่ที่มีการวางตัวเรือนสอดคล้องกับการวางตามตะวัน การวางในลักษณะนี้จะไม่ทำให้เรือนด้านข้างรับแสงอาทิตย์ตลอดทั้งวัน ทำให้อากาศภายในตัวเรือนร้อน อีกทั้งการระบายอากาศภายในตัวเรือนที่ไม่ดี แต่พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทยมีความเชื่อมากกว่าในการวางตัวเรือน ซึ่งได้แก่ ห้ามปลูกเรือนตรงบริเวณกึ่งกลางของแปลงที่ดิน ห้ามปลูกเรือนบนเส้นแนวแกนที่ตัดกัน ห้ามปลูกเรือนที่มีถนนชี้ตรงเข้าเรือน ห้ามปลูกเรือนที่วางแนวสันหลังคาขนานกับถนน ห้ามปลูกเรือนหันตรงกับวัด

ภาพที่ 12: แสดงการหันหน้าเรือน
ที่มาของรูปภาพ: Luomaneenopparat, 2005: 77.

ความเชื่อเกี่ยวกับเสาเรือน เสาเรือนต้องเท่ากันทุกๆต้น ไม่นิยมเสาเล็กบ้างใหญ่บ้างจะอยู่
ไม่เป็นสุข ไม้ที่นำมาทำเสา มีข้อห้ามหรือการดูที่ตาไม้คือ

1. “เหมือนกะกาย” ตาตรงระดับไก่เขี่ย คือติดดิน
2. “จรุก ตะดอย” ตาตรงหมูสี หรือสูงหมูสีข้างพอดี
3. “ด้วล รวด” ตาตรงจุดค้ำคาน (ชนรอด) คือตรงจุดที่วางคาน ห้ามมีตาไม้
4. “สละ หลอด” ตาตรงจุดตีตะปู หรือชั้นน็อตติดคาน คือเจาะตาไม้พอดีท่านถือว่าให้โทษ

ดังนี้

- ไก่เขี่ย ทรัพย์สินสมบัติจะกระจัดกระจาย วิบัติต่างๆนานา
- หมูสี จะทำให้ติดคุกติดตะราง มีคดีความ คนใส่ร้าย
- ชนรอด จะทำให้ไฟไหม้บ้าน หรือล้มเจ็บไข้แล้วรักษาไม่หาย
- สละหลอด ทำให้คลอดบุตรยาก

ซึ่งสอดคล้องบางประการกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชา คือความเชื่อเกี่ยวกับ
ขนาดเสาที่ว่าหัวเสาไม้ใหญ่กว่าฐานเสา และใช้เสาสั้นเฉพาะพื้นที่หลังเรือนเท่านั้น คาดว่าบริเวณ
หลังเรือนส่วนใหญ่ต่อเติมเป็นเพิง เช่น ครัว ที่เก็บของ การรองรับน้ำน้ชชายคาบริเวณด้านนั้นไม่
ต้องการเสาขนาดใหญ่ในการปลูกสร้าง และความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาเป็นวัสดุในการปลูกสร้าง
เรือน ก่อนตัดต้องมีการบวงสรวงขออนุญาตเทพยดาก่อนและมีข้อห้ามเกี่ยวกับการตัดต้นไม้ไปสร้าง
เรือน คือ ต้นไม้ที่มีรังนก รังผึ้งหรือแมลง ต้นไม้ที่มีรอยหนูปามาถูตามลำต้น ต้นไม้ที่มีรอยแตก มี
โพรงหรือรู ต้นไม้ที่มีรสขม ต้นไม้ที่ล้มไปด้านเดียวกับคนตัด ต้นไม้ที่ล้มไปทางทิศตะวันตก และต้นไม้
ที่ขึ้นอยู่บริเวณทางแยกระหว่างทางเดินในป่า

ข้อห้ามอื่นๆเกี่ยวกับการปลูกเรือน ความเชื่อที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจ๊ะจากการลงพื้นที่
ที่และเอกสารพบว่ามีข้อห้ามต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ห้ามปลูกเรือนคร่อมต่อไม้ หลักไม้ ถ้าปลูกคร่อม
จะเกิดโทษเจ็บท้องดังมีอะไรที่มั่งคั่งจำเป็นต้องขุดออกให้หมดเสียก่อนจึงปลูกเรือนทับลงไป ห้ามปลูก

เรือนทับสีมาเก่า วัดเก่าหรือที่เขาลงอาถรรพณ์ไว้ในกรณีนี้รัฐนิยมนิมนต์พระไปสวดถอนสีมาก่อน ห้ามปลูกเรือนขวางทางเดินและทางน้ำเก่าหรือห้ามปลูกในลักษณะที่ตัวบ้านนั้นมีคันทนาพุ่งใส่(พุ่งแทง) จะเกิดโรคภัยโดยไม่มีสาเหตุ หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องแก้เคล็ดด้วยการปลูกไม้ตระกูลเฟืองตรงปลายทางนั้น ห้ามขุดสระทางทิศใต้และห้ามขุดบ่อทางทิศตะวันตก ถือว่าไม่เป็นมงคลหากินไม่ขึ้น ผู้เฒ่าผู้แก่ให้เหตุผลว่า สระน้ำเป็นแอ่งลึกลอยทางทิศใต้กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเรียก “ฮิตะโงง” แปลว่าหัว หัวต้องสูงจึงดี ส่วนบ่อน้ำอยู่ทางทิศตะวันตกกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเรียก “ฮิลัจ” แปลว่า จม ซึ่งเชื่อว่าจะจมลงบ่อน้ำ หากินไม่ขึ้น ห้ามเอาไม้ที่เคยสร้างยุ้งข้าว หรือสร้างวัดวามาปลูกเรือน ถือว่าจะมีแต่เรื่องเดือดร้อนมาให้ ห้ามให้ประตูหน้าและประตูหลังตรงกัน จะเก็บทรัพย์ไม่อยู่ ทำนองรับมือซ้ายจ่ายมือขวา ซึ่งความเชื่อที่พบในพื้นที่ประเทศกัมพูชาจากการลงพื้นที่และเอกสารพบว่า มีความแตกต่างกับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ได้แก่ การยกพื้นเรือน พื้นเรือนต้องยกสูงเพื่อไม่ให้รับกวนพญานาคเพราะอาจเกิดภัยน้ำท่วม เพื่อการระบายน้ำป้องกันน้ำท่วมและสัตว์ร้ายที่มาตามน้ำในฤดูฝน อีกทั้งพบว่าถ้าเรือนหลังข้างกันยกพื้นสูงกว่าเมื่อมีการต่อเติมครั้งถัดไปต้องยกพื้นสูงกว่าหลังข้างกัน ไม่เช่นนั้นจะทำมาหากินไม่ขึ้น อีกทั้งมีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกพืชพันธุ์บริเวณตัวเรือนซึ่งได้แก่ ไม่ควรปลูกต้นมะขามทางทิศใต้ของเรือน ไม่ควรให้เงาต้นไม้ใหญ่ทับหลังคาเรือน ไม่ควรปลูกเรือนคร่อมรากไม้ ไม่ควรปลูกมะละกอและพุทราติดกับชายคาเรือน

ซึ่งจากภาพรวมเรื่องความเชื่อของทั้งสองพื้นที่พบว่า มีความเชื่อที่สัมพันธ์กันในเรื่องของทิศกับการวางตัวเรือน เรื่องของขนาดเสาที่นำมาสร้างเรือน เรื่องของการเลือกไม้สร้างเรือน ความสัมพันธ์เช่นนี้อาจเนื่องมาจากการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก่อนการแบ่งแยกดินแดนทำให้ความเชื่อบางอย่างสัมพันธ์กันแต่พบว่ามีความเชื่อไม่สัมพันธ์กัน อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชามีความเชื่อมากกว่าซึ่งไปกล่าวไปในข้างต้นแล้ว อาจเนื่องมาจากความเจริญ ความเป็นเมืองยังไม่เข้าถึงพื้นที่ชุมชนที่เข้าไปลงภาคสนาม

8. ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเรือน

จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่การลงภาคสนามในประเทศกัมพูชา พบว่าเรือนมีองค์ประกอบในส่วนต่างๆ ความเชื่อบางอย่างที่คล้ายคลึงกันซึ่งแม้พื้นที่ศึกษาจะอยู่กันคนละประเทศกลับพบความน่าสนใจว่ามีความเชื่อมโยงกันในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

8.1 ครูกำเนต / ครูกำเนต / จวมครูกำเนต

ครูกำเนต กลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีความเชื่อว่าคนทุกคนที่เกิดมามีเทพเจ้าองค์หนึ่งตามมารักษา ดังนั้นทันทีที่คลอดออกมาพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายจะทำ “จวมครูกำเนต” ให้แก่เด็ก ซึ่งพบว่าในประเทศกัมพูชามีการทำครูกำเนตเช่นกัน ตำแหน่งวางจวมครูกำเนตคือบริเวณหัวนอนของแต่ละคน ถ้าเปลี่ยนตำแหน่งที่นอนก็มีการย้ายตำแหน่งของครูกำเนตด้วย ซึ่งเห็นได้ว่าตำแหน่งของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในเรือนสามารถเคลื่อนย้ายได้ แต่ในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจะนิยมวางไว้ด้านล่างหิ้งพระ บางเรือนไว้บริเวณบันได มีการเรียงตำแหน่งของครูกำเนตจากอาวุโสมากไปอาวุโสน้อย จากชายไปหญิง มีการกราบไหว้ทุกวันพระ

A-208 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

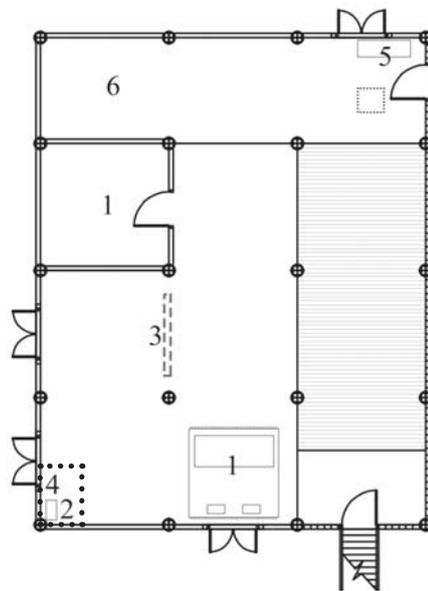

ภาพที่ 13: แสดงกรูว์ก่าเน็ดในตัวเรือนพื้นที่ศึกษา

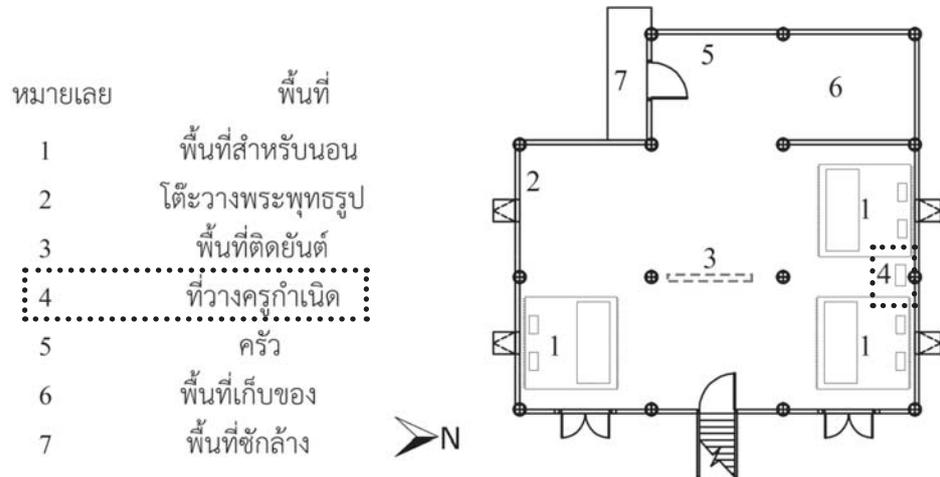

ภาพที่ 14: แสดงกรูว์ก่าเน็ดในตัวเรือนในพื้นที่ประเทศกัมพูชาจากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

หมายเลข	ภาษาไทย	ภาษาเขมร
1	พื้นที่สำหรับนอน	(สำเนียงจังหวัดสุรินทร์) บอนเดก
2	ห้องพระ	กันตบเป็ยะ
3	พื้นที่ติดยนต์	-
4	พื้นที่วางกรูว์ก่าเน็ด	-
5	ครัว	บอนตะนำบาย
6	พื้นที่เก็บของ	-

ภาพที่ 15: แสดงตัวอย่างผังบนเรือนในพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 16: แสดงตัวอย่างผังบนเรือนในพื้นที่ประเทศกัมพูชา จากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

8.2 ยันต์ (ปกป้อง)

ยันต์ จากเอกสารของศรีธัญญา หล่อมณีพรรัตน์(2548) ที่ได้ศึกษาเรือนที่อยู่ในประเทศกัมพูชา พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับผ้ายันต์ โดยนำผ้าแดงเขียนคำมงคล ผ้ายันต์ที่พบมี 2 ลักษณะ เพื่อปกป้องรักษาผู้อยู่อาศัย ผ้ายันต์นี้วางบริเวณนอกไถ่ของเรือนตั้งแต่ตอนเริ่มยกเสาเอกเรือนคือยันต์สี่เหลี่ยม ส่วนยันต์สามเหลี่ยมรูปร่างเหมือนปีกนก หมายถึงนกกรวดจากชาดกสามารถปิดเป่าภัยอันตราย จากการลงพื้นที่ประเทศกัมพูชาพบว่าทุกเรือนมียันต์สี่เหลี่ยมวางไว้บริเวณนอกไถ่ทุกเรือน ส่วนยันต์สามเหลี่ยมไม่พบในพื้นที่ที่ลงไปศึกษา และจากการสัมภาษณ์พบว่าในเรือนของพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจ๊ะ มีการใช้ยันต์รูปแบบนี้เช่นกันแต่ปัจจุบันหลุดขาด อีกทั้งยังพบว่าบางเรือนมีการนำยันต์ไว้บริเวณหัวเสาคล้ายกับความเชื่อของลาวนครราชสีมา ทำให้เห็นว่าชุมชนบ้านสวายจ๊ะมีความเชื่อของ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่มีการปรับเข้าหากัน

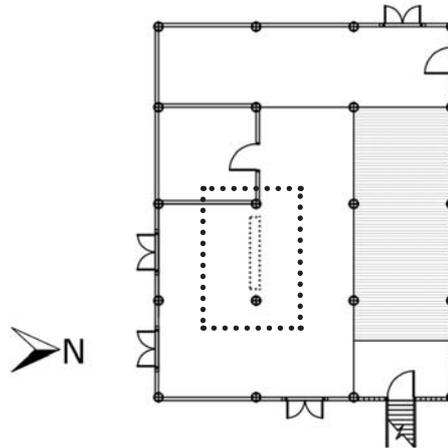
ภาพที่ 17: แสดงตำแหน่งที่ติดยันต์บริเวณหัวเสา ในเรือนพื้นที่ศึกษา

A-210 หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

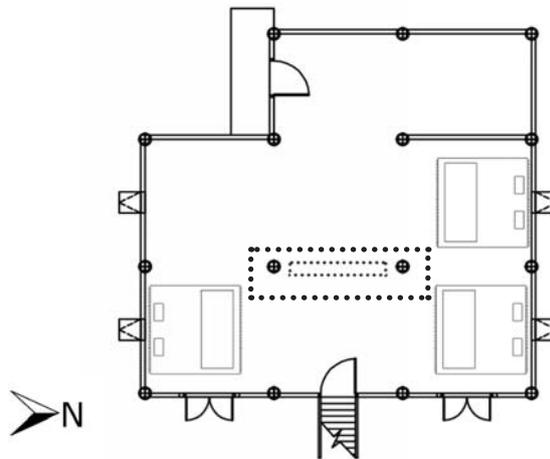
ภาพที่ 18: แสดงตำแหน่งที่ติดตั้งดับบริเวณนอกโกในพื้นที่ประเทศกัมพูชาจากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

หมายเลข	ภาษาไทย	ภาษาเขมร (สำเนียงจังหวัดสุรินทร์)
1	พื้นที่สำหรับนอน	บอนเด็ก
2	หิ้งพระ	กันตบเป็ยะ
3	พื้นที่ติดตั้ง	-
4	พื้นที่วางครุกำเนด	-
5	ครัว	บอนตะนำบาย
6	พื้นที่เก็บของ	-

ภาพที่ 19: แสดงตัวอย่างผังบนเรือนในพื้นที่ศึกษา

หมายเลข	พื้นที่
1	พื้นที่สำหรับนอน
2	โต๊ะวางพระพุทธรูป
3	พื้นที่ติดตั้ง
4	ที่วางครุกำเนด
5	ครัว
6	พื้นที่เก็บของ
7	พื้นที่ซีกล่าง

ภาพที่ 20: แสดงตัวอย่างผังบนเรือนในพื้นที่ประเทศกัมพูชา จากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

8.3 บ้านไถ

ส่วนบ้านไถในอดีตมี 2 บ้านไถ คือบ้านไถด้านหน้าตัวเรือนและบ้านไถด้านหลังตัวเรือนเพื่อขึ้นไปยังครัว ปัจจุบันเรือนในชุมชนนี้มีเพียงบ้านไถเดียว จากการสัมภาษณ์พบว่ามีความเชื่อตั้งแต่ดั้งเดิมว่าบ้านไถจะต้องวางขึ้นตรงและวางซ้ายจึงจะดี เป็นมงคล ห้ามวางขวาเพราะเชื่อว่าจะไม่ดีไม่เป็นมงคล นิยมใช้จำนวนชั้นบ้านไถเป็นเลขคู่เสมอ อีกทั้งพบว่าตำแหน่งของบ้านไถมีการย้ายเข้าภายในตัวเรือน ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เมื่อมีการย้ายบ้านไถเข้ามาภายในเรือนจึงนำบ้านไถด้านหลังเรือนออก ใช้บ้านไถเดียวเป็นต้นมา ซึ่งการย้ายบ้านไถจากการสัมภาษณ์เพื่อความปลอดภัยของเจ้าของเรือน แต่ในเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชาพบว่าส่วนใหญ่บ้านไถยังอยู่ภายนอกตัวเรือนและบ้านไถสามารถยกออกเมื่อไม่ต้องการเดินขึ้นลงและป้องกันผู้อื่นปีนขึ้นเรือน ซึ่งพบว่ามีเชื่อในการกำหนดจำนวนชั้นบ้านไถด้วยตัวเลขมงคล คือจำนวนชั้นบ้านไถต้องเป็นเลขคู่ อีกทั้งมีความเชื่อในการเพิ่มรายละเอียดแม่บ้านไถมีหัวเป็นรูปสัตว์ เช่น นก สิงห์ ม้า เหตุผลน่าจะเพื่อปกป้องคุ้มครองสิ่งไม่ดีไม่ให้เข้าเรือน

ภาพที่ 21: แสดงส่วนบ้านไถในพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 22: แสดงส่วนบ้านไถในพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ประเทศกัมพูชา จากการลงภาคสนามในวันที่ 16-20 ตุลาคม 2558

9. สรุป

ชุมชนสวายจี่มีประชากรเชื้อสายเขมรมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ การสื่อสารใช้ภาษาเขมรสำเนียงสุรินทร์เป็นหลัก แม้มีการรับวัฒนธรรมอื่นๆทั้งแบบโดยตรงและการรับผ่านสื่อต่างๆ ก็ยังคงมีความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มสูง มีวิถีและระบบแนวคิดรวมไปถึงรูปแบบบ้านเรือนที่คงรักชาติวัฒนธรรมเดิมก่อนพรมแดนแต่ละประเทศจะปิดกั้น เห็นได้จากการนับถือจวม ครูกำเนต ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีความเชื่อว่าคนทุกคนที่เกิดมา มีเทพเจ้าองค์หนึ่งตามมารักษา ดังนั้นทันทีที่คลอดออกมาพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายจะทำจวมครูกำเนตให้เด็ก และการใช้ผ้ายันต์โดยนำผ้าแดงเขียนคำมงคลวางบริเวณอกไก่

แต่พบว่าในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจะข้างเรือนมีการนำยันต์ไว้บริเวณหัวเสาคล้ายกับความเชื่อของลาว นครราชสีมา ซึ่งทำให้ทราบถึงการเข้ามาของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ส่งผลต่อความเชื่อภายใน เรือน อีกทั้งความเชื่อในการวางเรือนไม่ขวางตะวัน การเลือกไม้ในการนำมาใช้เป็นเสาเรือน

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงสำรวจภาคสนามทั้งในประเทศไทยและ เขมร สรุปประเด็นที่น่าสนใจได้ว่าเรือนในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจะพบทั้งเรือนไม้ทั้งหลังและเรือนปูน ผสมเรือนไม้ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ เรือนที่มีด้านสกัด 2 ช่วงเสา เรือนที่มีด้านสกัด 3 ช่วง เสา ซึ่งพบข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ขนาดเรือนพบว่าเรือนในประเทศกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นเรือนขนาด ด้านสกัด 2 ช่วงเสา ซึ่งประกอบไปด้วย พื้นที่โถง พื้นที่ห้องนอน และพื้นที่ห้องครัว ส่วนห้องน้ำอยู่ ภายนอกตัวเรือน สำหรับในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจะพบว่าเรือนที่มีอายุน้อยส่วนใหญ่เป็นเรือนที่มี ด้านสกัด 2 ช่วงเสาซึ่งแบบที่พบมีความคล้ายคือการจัดพื้นที่ภายในเรือน แต่พบเรือนที่มีด้านสกัด 3 ช่วงเสานี้มีความพ้องกับเรือนกลุ่มไทลาว-อีสาน คือมีการแบ่งพื้นที่ภายในเรือนซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่นอน และพื้นที่ครัว และอีกข้อสังเกตก็คือ บ้านใดที่พบในพื้นที่ ศึกษาที่มีความเชื่อที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ในประเทศกัมพูชาคือ การนับชั้นบันไดที่เป็นมงคล แต่ในประเทศ กัมพูชาพบความเชื่อในการเพิ่มรายละเอียดแม้บันไดมีหัวเป็นรูปสัตว์ เช่น นก สิงห์ ม้า เหตุผลน่าจะ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิ่งไม่ดีไม่ให้เข้าเรือน ซึ่งในส่วนตำแหน่งในการวางบันไดพบว่ามีแตกต่าง กัน เพราะในพื้นที่ศึกษาบ้านสวายจะนิยมนำบันไดไว้ภายในเรือนแล้วเพื่อความปลอดภัย สิ่งเหล่านี้ ล้วนทำให้เห็นว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเดียวกัน ต้นกำเนิดวัฒนธรรมเดียวกันก่อนการแบ่งแยก ดินแดนบริเวณนี้ ทำให้มีความสอดคล้องกันในประเด็นที่สำคัญคือระบบความเชื่อภายในเรือน อาจมี การเปลี่ยนแปลง และไม่สอดคล้องกันบางในบางประการ อาจเนื่องมาจากพื้นที่ตั้งชุมชนจะต่างกัน วิถีชีวิตที่ต่างกัน ความเจริญที่ต่างกัน

10. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาในพื้นที่กัมพูชาในเชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาเปรียบเทียบผังชุมชน ผัง บริเวณ ผังเรือน รวมถึงความเชื่อที่เกิดขึ้นภายในเรือนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทย

บรรณานุกรม

- Hayachi, Ukio and Iarbtananon, Pinij. (2011). *Pudtasassana cherng patibut kong konThai-Esarn sassana nai khwam pen poomipak.* (In Thai) [Practical Buddhism among the Thai-Lao: Religion in the making of a region]. Bangkok: Chulalongkorn University press.
- Kandia, Mongkud and the religion board for Surin development. (1990). *Samsai chabub piset ruom prapenee lae piteekum tongtin nai changwat Surin.* (In Thai) [The special issue Samsai Sum the tradition and The local ceremony in Surin province]. Surin: the religion board for Surin development.
- Kongsup, Sutad. (1998). *Raingan wijai ruang witeechivit khwamkid chang Thai Khmer Esarntai.* (In Thai) [The Thai-Khmer artisans lifestyle and cerebation research]. Master's Degree Program of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University.

- Luomaneenopparat, Sarunya. (2005). **Karnruopruom khomoonbuangton puor suksa khati-khwamchier kiewkab karn plookruen Khmer**. (In Thai) [The basic informations gathering for study the beliefs and the principle about Khmer houses structuring]. Retrieved July 2, 2013, from http://www.land.arch.chula.ac.th/data/file_20090921161906.pdf.
- Meekusol, Pitoon. (1999). **Saranuklom wattanatumThai Park Esarn Lem 14**. (In Thai) [Encyclopedia of Thai culture in the northeast 14]. Bangkok: Thai encyclopedia foundation Thai Siam commercial bank.
- Pol-ngam, Prakob. (1995). **Saranuklom Klumchartpun Khmer-Thai**. (In Thai) [Encyclopedia of ethnic groups in Thailand]. Bangkok: Sahadhammik Printer.
- Polprom, Pornpimon. (2009). **Chumchon Boran Ban Sawai**. (In Thai) [Ban sawai traditional community]. Surin: n.p.
- Polprom, Pornpimon. (1999). **RainganPhitee San-donta Ban Sawaija mhu 1 tumbon Sawai Aumpher Muang Changwat Surin**. (In Thai) [San don ta ceremony report Sawaija village village no.1 Sawai sub-district Muang district Surin province]. Mahasarakham: Mahasarakham University.
- Poolsuwan, Samerchai. (2001). **Wittayasard kub khwamjing nai wattanatumThai**. (In Thai) [The Scientific Paradigm and Truth in Thai Culture]. Bangkok: Krongkarn judpim kobfai.
- Ruangdech, Poomjit. (2003). **Khwamchuar lae karnnubtu pee nai klum chartpun Thai-Khmer**. (In Thai) [The Beliefs and practice on spirits among Thai-Khmer ethnic groups]. Master's Degree Program of Arts (Research and local development), Surindra Rajabhat University.
- Tainturier, Francois. (2006). **Wooden Architecture of Cambodia**. Cambodia: Center for Khmer Studies.
- Wongsantiar, Dechnarong. (2006). **Karnsuksa Ruan Esarn-khmer, tumbon Huay-nuar, Aumpher Khukan, Changwat Srisaket**. (In Thai) [Study of Esan-Kamar Houses in tumbon Huaynua amphoe Khukhan Sisaket province]. Master's Degree Program of Industrial Education in Architecture, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.